

Człowiek Pradziejowy na Ziemi Kozielskiej / Prehistoric human in the Koźle Region / Prähistorischer Mann im Coseler Land / Pradávní lidé v Kozielské oblasti

Prehistoria opisuje dzieje człowieka od jego pojawienia się na Ziemi aż do powstania pisma. Okres ten stanowi 99,9% dziejów ludzkości. Badania tak długiego okresu rozpoczęły się w XIX w. Przełomowym krokiem do badań nad człowiekiem pradziejowym okazała się teoria Karola Darwina (1871 r.) mówiąca, że człowiek wywodzi się od małpy. Człowiek należy do rodziny *Hominidae* powstałej ok. 14 mln lat temu i do podrodziny *Homininae* powstałej ok. 7 mln lat temu. Najstarszy gatunek mogący być przodkiem człowieka to *Sahelanthropus Tchadensis*, którego szczątki wydатовano na ok. 7-6 mln lat temu. Następnie doszło do powstania australopiteków ok. 4,2 mln lat temu. Obecnie toczy się spór o to, które gatunki można zaliczyć do linii *Homo*. Jako pierwszego przedstawiciela tej linii uważa się *Homo habilis* (ok. 2,6 mln lat temu), następnie *Homo erectus* (ok. 1,8 mln lat temu), by ostatecznie doszło do wyewoluowania *Homo sapiens sapiens* (ok. 170 tys. lat temu).

Paleolit - W paleolicie na Śląsku warunki klimatyczne ulegały zmianom - było kilka okresów ziemnych i ciepłych. Łądocłód dotarł do Karpat, Sudetów, Płaskowyżu Rybnickiego i Wyżyny Śląskiej. W czasie ociepleń powracała szata roślinna w postaci lasów liściastych, w tym także z jodłą czy świerkiem. Na Śląsku odnotowano obecność m.in. brzozy, sosny pospolitej, olszy, a także jałowca oraz roślin trawiastych, zielnych i bylic. Najstarsze ślady pobytu człowieka paleolitu na ziemiach polskich odkryto na Śląsku w Trzebnicy k. Wrocławia i w Rusku k. Strzegomia. Odnalezione przedmioty to kamienne choppersy, odłupki, kości zwierzęce: dzika, konia, nosorożca, ości szczupaka. Zabytki datowane są na ok. 500 tys. lat temu. Paleolit środkowy to czas, gdy w Europie zachodniej i południowej pojawia się człowiek neandertalski. Wprawdzie na terenie Polski nie odnotowano jego szczątków kostnych, ale zdarzają się odkrycia narzędzi jakimi się posługiwał. Linia człowieka neandertalskiego wygasła ok. 40-30 tys. lat temu, wówczas też pojawił się człowiek współczesny *Homo Sapiens*. Teren Górnego Śląska stanowił obszar użytkowania hominidów już w środkowym paleolicie. Najbliżej Ziemi Kozielskiej takie przedmioty odkryto w Raciborzu Studziennej czy w Głubczycach. Stosunkowo dobrze rozpoznany jest okres wczesnego górnego paleolitu. Na Górnym Śląsku odnotowuje się ślady wskazujące na występowanie kompleksu kultur z ostrzami liściowatymi, kultury graweckiej, magdaleńskiej (Bierawa), kultury Federmesser oraz orynickiej (okolice

Raciborza i Nysa, k. Góry św. Anny czy na Płaskowyżu Głubczyckim). Ślady funkcjonowania na Ziemi Kozielskiej społeczności paleolitycznej odnotowano m.in. w Kędzierzynie-Koźlu, Więszycach, Gościęcinie, Jakubowicach, Grudyni Wielkiej, Pawłowiczkach, Bierawie, Roszowickim Lesie, Przewozie, Dzielawach, Grzędzinie, Łańcu, Podlesiu, Dzielnicy czy Miejscu Odrzańskim.

Mezolit - od ok. 9700-9600 do około 5500-5300 lat przed Chr. Mezolit na ziemiach polskich związany jest z początkiem nowej epoki geologicznej - holocenu i uznawany w dużej mierze za okres przejściowy pomiędzy paleolitem a neolitem. Mezolit był okresem, który charakteryzował się przejściem od gospodarki łowiecko-zbierackiej do wytwórczej. Podczas polowań częstą praktyką było strzelanie z łuku przy pomocy drewnianych strzał. Istnieją przypuszczenia, iż polowano także za pomocą kopania paści, połowu ptaków czy przy pomocy psów. Największym zainteresowaniem myśliwych cieszyły się jelenie, dziki, sarny i tury, a także zwierzęta futerkowe. Łowiono również ryby - w tym celu wykorzystywano harpuny rogowe czy haczyki. Dietę człowieka mezolitycznego uzupełniały zróżnicowane zasoby leśne, m.in. jagody i grzyby, drobne bezkręgowce: ślimaki, małże oraz jajka ptaków i żółwi, a także takie liczne rośliny - dużą popularnością cieszyły się orzechy laskowe. Na stanowiskach mezolitycznych odnotowuje się jedynie występowanie kamiennych narzędzi czy odpadów produkcyjnych. Na podstawie analogii względem stanowisk mezolitycznych z terenów Polski, można zakładać szerokie zastosowanie surowców organicznych tj. kości, skór, ścięgien i poroża, a także drewna, kory i włókien roślinnych. Ślady funkcjonowania na Ziemi Kozielskiej społeczności mezolitycznej odnotowano m.in. w: Mechnicy, Kędzierzynie-Koźlu, Grabówce, Cisku, Długomiłowicach, Gierałtowicach, Ligocie Wielkiej, Gościęcinie, Borzysławicach, Grudyni Wielkiej, Dzielnicy, Ciężkowicach, Podlesiu, Miejscu Odrzańskim i w Łańcu.

Neolit - od 5300/5200 p.n.e. do 1900 p.n.e. Okres neolitu ma przełomowe znaczenie, albowiem doszło wówczas do przejścia z koczowniczego trybu życia na osiadły. Dotychczasowe sposoby zdobywania pożywienia zostały uzupełnione o uprawę roli i hodowlę zwierząt. Badania wskazują, iż do roślin uprawianych należy zaliczyć pszenicę, jęczmień, zboża ozime i jare. Do zwierząt hodowanych należy zaliczyć bydło, rzadziej świnie, owce czy kozy. Przybyła na Górny Śląsk ludność z grupy kultury ceramiki wstęgowej rytej wniosła umiejętność wytwarzania naczyń z gliny. Na terenie Ziemi Kozielskiej odnotowano występowanie zabytków związanych z kulturą ceramiki wstęgowej (brak określenia rytej czy kłutej), pucharów lejkowatych, kultura amfor kulistych oraz ceramiki sznurowej. Nazwy wspomnianych kultur związane są z ornamentyką bądź kształtem naczyń jakie występowały podczas funkcjonowania danej kultury. Ślady społeczności z omawianego okresu odkryto niemalże na terenie całego powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego tj. w: Więszycach, Naczesławicach, Łęczach, Gierałtowicach, Cisku, Naczesławkach, Sukowicach, Grudyni Wielkiej, Roszowickim Lesie, Roszowicach, Podlesiu, Pawłowiczkach, Radoszowej, Witosławicach, Dzielnicy, Łanach, Błażejowicach i w Miejscu Odrzańskim.

Epoka brązu i okres halsztacki - od ok. 2300-1600 do ok. 900-750 lat przed Chr. Epoka brązu i wczesna epoka żelaza to czasy, w których życie codzienne mieszkańców Górnego Śląska jak i jego rozwój był w znacznym stopniu związany z nowym metalem. Brąz, czyli stop miedzi i cyny, był wysoko cenionym surowcem, który służył do wykonywania narzędzi, broni, ozdób, naczyń, przyborów toaletowych czy części stroju. Upowszechnienie znajomości obróbki nowego metalu przebiegało stopniowo. Wyroby brązowe otrzymywano poprzez odlewanie w formach wielokrotnego (gliniane, kamienne, brązowe) lub jednorazowego użytku (gliniane). Ślady funkcjonowania ludności żyjącej w epoce brązu odnaleziono na terenie niemal całego powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego.

Okres lateński - na przełomie VI i V w. przed Chr - na przełomie VI i V w. przed Chr. Wykształcił się nowy krąg kulturowy związany z ludnością celtycką (galijską) zwany kulturą lateńską. W omawianym okresie dominował otwarty typ osad bez umocnień obronnych. Badania archeologiczne przeprowadzone w Roszowickim Lesie pozwoliły uchwycić wszystkie elementy zabudowy, która miała przemysłany układ. Wydzielona została część mieszkalna, jama paleniskowa, część osady przeznaczono na działalność wytwórczą, magazyn. Badania wskazują, iż w omawianym okresie dominującą rolę w życiu mieszkańców odgrywało rolnictwo. Pod uprawę pól często karczowano lasy. Z narzędzi związanych z rolnictwem znano m.in. radlice, żelazne motyki, sierpy i półkosek. Do roślin

uprawnych należy zaliczyć: jęczmień, proso, żyto czy owies, a także groch. Zajmowano się także hodowlą bydła, świń, owiec czy kóz. Dietę wzbogacało także mięso konia, gęsi czy kur, okazjonalnie także mięso dzikich zwierząt: lisa, wydry, wiewiórki, sarny, jelenia czy żubra. Ze względu na fakt, iż ludność kultury lateńskiej nie była samowystarczalna, co wynikało m.in. z braku niektórych surowców, odnotowuje się importy. Istotną cechą kultury lateńskiej było korzystanie z koła garncarskiego i żarna rotacyjnego, a także wytwarzanie ozdób szklanych i udoskonalenie narzędzi i techniki obróbki żelaza. Ślady pobytów Celtów odnajdujemy na Wyżynie Głubczyckiej w rejonie Raciborza, Głubczyc czy Kędzierzyna-Koźła. Stopniowo tereny niegdyś zasiedlane przez Celtów zostały przejęte przez ludność kultury przeworskiej.

W początkach wczesnej epoki żelaza Górny Śląsk objęty był osadnictwem grupy śląskiej kultury lużyckiej, która jednak w okresie halsztackim D uległa załamaniu - być może miało to związek z najazdami scytyjskimi.

Okres rzymski - do 375 r. n.e. - W okresie rzymskim obszar Górnego Śląska zaliczany był to tzw. *Barbaricum*, czyli terenu położonego na wschód od Renu i na północ od Dunaju. Drugą strefę tworzyło Cesarstwo Rzymskie. Oba obszary były oddzielone od siebie za *limes*. Górny Śląsk położony w środku Europy na północnym wylocie Bramy Morawskiej to obszar, na którym ścierały się wielorakie wpływy różnych plemion. Oddziaływania rzymskie doprowadziły do zmiany oblicza kulturowego *Barbaricum*, które uwidaczniało się poprzez powstanie nowych kultur archeologicznych i przeobrażeń dotychczas istniejących. Przeobrażeniom uległa także stratyfikacja społeczna, co odzwierciedla pojawienie się tzw. grobów książęcych. Bursztynowy szlak przyczynił się do rozwoju kontaktów gospodarczych i politycznych, a co za tym idzie do napływu importów rzymskich.

Okres wędrówek ludów - ostatnia ćwiartka IV wieku do ok. V/VI w. Okres migracji plemion barbarzyńskich, a co za tym idzie pojawienie się Hunów na terenie Europy uznaje się za początek okresu wędrówek ludów. Na chwilę obecną ślady ludności funkcjonującej na terenie Ziemi Kozielskiej w okresie wędrówki ludów odnotowano jedynie w Kędzierzynie-Koźlu, Ucieszkowie i Grudni Wielkiej. Migracje plemion barbarzyńskich doprowadziły do upadku Cesarstwa Rzymskiego. Obszar Europy ulegał silnym zmianom etnicznym, z czasem doszło do zanikania wyraźnych różnic pomiędzy najeźdźcami a ludnością podbitą. Stopniowo rozpowszechniały się nowe idee związane z kształtowaniem państw. Europa powoli wkraczała w okres średniowiecza. W historii Polski za początek średniowiecza uważa się chrzest Polski.

Oprac. Aleksandra Gałka

